

živela več grenkih let. Sedaj spet živi na Dunaju. Lastne zbirke še nima, objavlja pa pesmi po revijah in antologijah. Piše tudi drame in prozo.

Franz Kiessling je bil rojen leta 1918. Njegova druga pesniška zbirka, objavljena predlanskim, ima značilen naslov »Laikova pridiga«. V Kiesslingovih izrazno preprostih pesmih z izrazitimi miselnimi prvinami je čutiti razkroj nekega religioznega nazora in željo po uživanju enkratnega, bežnega življenja. Leta 1950 je pesnik prejel državno podporno nagrado za liriko. Zadnji čas se obrača tudi k prozi.

Peter Levec

ZAPISKI

POHORSKE PRIPOVEDKE

V IX. Poročilu Avstrijskega muzeja za narodopisje (Veröffentlichungen des Österreichischen Museums für Volkskunde) na Dunaju je leta 1956 izšla zbirka pohorskih pripovedk (Bachern-Sagen, Volksüberlieferungen aus der alten Untersteiermark) Paula Schlosserja. Urednik Poročil L. Schmidt je izdajo Schlosserjeve zbirke utemeljil z načeli, ki morajo zanimati tudi našo kulturno in znanstveno javnost.

Pohorje spada po L. Schmidtu k Spodnjemu Štajerskemu, ki so ga morali leta 1918 prepustiti Jugoslaviji, čepravno je bilo tisoč let štajersko in avstrijsko. Tudi znanstveno raziskovanje Spodnjega Štajerskega je bilo vedno avstrijska zadeva; iz tega izhaja obveznost, ki jo hoče Avstrijski muzej za narodopisje izpolnjevati. Z izdajo Schlosserjeve zbirke Pohorskih pripovedk dokazuje avstrijski muzej za narodopisje, da prevzeto nalogo opravlja in hkrati poudarja staro povezanost Pohorja z nekdanjo večjo domovino. Ko pozdravlja L. Schmidt strokovne zveze z narodopisci v Zagrebu in v Ljubljani, izjavlja, da hoče z ustreznimi deli obujati spomine obmejnih pokrajin na njihovo »širše ozadje«. Meje iz leta 1918 so začrtane nesrečno in brez razumevanja za novo Avstrijo. Glasne razprave o Južnem Tirolskem in tihe o drugih mejah, n. pr. po Spodnjem Štajerskem in Koroškem, iznova načenjajo temeljno vprašanje o nasilju, ki ne more roditi pravice. Nasilne razmejitve so znanstvenim zavodom dolgo let onemogočale obravnavati vprašanja iz obmejnih pokrajin, ki so še danes neobdelana. Avstrijski muzej za narodopisje je z vrsto dosedanjih objav pokazal, kako je mogoče ta vprašanja obravnavati in izdaja Schlosserjevih Pohorskih pripovedk je ponovni izraz tega dela, ki ga bodo mogli narodopisci iz Hrvatske in Slavonije dopolniti, kar bo L. Schmidt sam najbolj pozdravil.

Urednikovim so podobna tudi izvajanja zbiratelja P. Schlosserja. Pohorje je gozdna pokrajina v nemško-slovenskem mejnem ozemlju. Krajevna, rodbinska in domača imena so načelno nemška tudi tam, kjer pred letom 1914, ko je P. Schlosser pripovedke zbiral, niso bila v rabi. Tako je postal Črni vrh Schwarzer Berg, Velika Kopa Grosskogel (Land und Leute) in Grosse Koppe (Höhenweg) ali rodbinsko ime Urbančič je slovenizirano iz izvirnega nem-

škega Urban (str. 8, 3. odstavek) itd. Edina Planinka je ostala slovenska, medtem ko se slap Lobjnice imenuje »tudi« Šumik (Höhenweg).

Razen nakazanih urednikovih kulturnobojnih in pisateljevih ponemčevalnih izvajanj so znanstveno zanimive navedbe o usodi Schlosserjeve rokopisne zbirke Pohorskih pripovedk. Urednik toži (str. X), da je dolgo ležala pri zbiratelju, dokler je ni sedaj izdal; avtor pa pravi (str. 2), da mu je Zgodovinsko društvo v Mariboru ponudilo leta 1930 založbo Pohorskih pripovedk, nato pa, da so se pojavile pri tem neslutene težave in se je za časa okupacije rokopis, ki ga je mariborsko Zgodovinsko društvo prevzelo, izgubil. Zaradi tega je moral zbiratelj najlepše in najvažnejše pripovedke obnoviti na temelju svojih izvirnih zapiskov, kar je storil do leta 1941 (1941 lag das Manuscript erneut vor). Po uredniku L. Schmidtu je torej rokopis Pohorskih pripovedk ležal dolga leta pri zbiratelju, dokler ga ni izdal Avstrijski muzej za narodopisje; po zbiratelju pa je bil od leta 1930 pri mariborskem Zgodovinskem društvu, kjer je propadel v času okupacije 1941, nakar je pripravil novega.

Avtorja ni več med živimi; zaradi tega je nerodno njegove navedbe popravljati, vendar pa potrebno za pojasnilo o razmerju zbiratelja do mariborskega Zgodovinskega društva in urednika do slovenskih znanstvenih ustanov. Moja ustrezna nadaljnja izvajanja bodo mogli potrditi še živi odborniki mariborskega Zgodovinskega društva in predvojni zapisniki odborovih sej v mariborskem arhivu. Zgodovinsko društvo v Mariboru je kupilo od P. Schlosserja njegovo rokopisno zbirko Pohorskih pripovedk in mu kupnino izplačalo. Pri razpravah o objavi pa so se pokazale težave s prevodom nemškega rokopisa v slovenščino in razen tega s študijem in nabiranjem pripovednega izročila na vsem Pohorju, ker je Schlosser v svoji zbirki zajel pripovedke zlasti s severovzhodnega pohorskega vznožja in le malo s severovzhodnih pobočij. Ob pomanjkanju strokovnih sodelavcev je okupacija v aprilu 1941 dohitela Zgodovinsko društvo v Mariboru z rokopisom Pohorskih pripovedk, ki za izdajo še ni bil pripravljen. Kmalu za okupatorjem, v maju ali juniju 1941, je prišel v Maribor tudi zbiratelj in se osebno zanimal za ocenjevalca svoje študije o mariborski mestni trdnjavi (v Mariborer Zeitung) in za rokopis svojih Pohorskih pripovedk. Mariborsko Zgodovinsko društvo pa je okupator skupaj z vsemi slovenskimi društvi razpustil in imetje zasegel, tako da društveni odbor ni več imel o njem razvida. Schlosserjev rokopis je hranila z drugimi društvenimi tiski in spisi Študijska knjižnica, ki jo je okupator reorganiziral v ljudsko, večino knjižnega in vse znanstveno gradivo pa odpeljal poleti 1941 v Gradec, od koder se je po osvoboditvi deloma vrnilo v Maribor. Med manjkajočim gradivom Študijske knjižnice, ki iz Gradca ni bilo vrnjeno, je tudi Schlosserjev rokopis (poročilo ravnatelja J. Glazerja dne 23. XI. 1956) Pohorskih pripovedk.

Usoda rokopisa Schlosserjevih Pohorskih pripovedk je torej drugačna, kot pa jo podajata urednik in zbiratelj. Urednik je izdal v IX. Poročilu Avstrijskega muzeja za narodopisje rokopis, ki je bil založniška last Zgodovinskega društva v Mariboru; zbiratelj pa je pustil odprto vprašanje, zakaj je pripravil nov rokopis do leta 1941, ko mu je bil prodani in od okupatorja zaplenjeni na voljo še spomladi 1941 v Mariboru in ki je mogel izginiti šele ob ali pa po poletnem prevozu iz Maribora v Gradec. Po moji vednosti je bilo znanstveno gradivo iz mariborske Študijske knjižnice odpeljano leta 1941 v graški Jugo-

vzhodnonemški inštitut (Herbersteinova palača v Leonhardstrasse), ki ga je vodil H. Carstanjen, osebni znanec P. Schlosserja. Pri usodi rokopisa Pohorskih pripovedk, ki sta jo istočasno in na istem mestu različno objavila urednik (rokopis je ležal pri avtorju v Gradcu) in zbiratelj (rokopis je bil do okupacije pri Zgodovinskem društvu v Mariboru), bi mogel urednik, ki računa na sodelovanje z zamejskimi znanstvenimi organizacijami, naprositi le-te za potrebna pojasnila, saj je moral vedeti iz zbirateljevega uvoda, da je mariborsko Zgodovinsko društvo pripravljalo izdajo Schlosserjevih Pohorskih pripovedk, ki jih je sedaj izdal Avstrijski muzej za narodopisje.

Sedanja izdaja Pohorskih pripovedk se razlikuje od predvojnega rokopisa po novem zbirateljevem uvodu, opisu pokrajine in ljudi, poti po pohorskem u slemenu ter po izdajateljevih novih opombah in registru. Ker bo strokovno spregovoril o Pohorskih pripovedkah Slovenski etnograf, se omejujem na ponovno ugotovitev, da rabi zbiratelj uvod nemška imena tudi v primerih, kjer so bila pred letom 1914 v rabi le slovenska. V zvezi s tem dvomim, da bi zbiratelj, ki je Pohorske pripovedke zbiral pred prvo svetovno vojno v Mariboru in je potem živel v Gradcu, sam prevedel n. pr. Veliko Kopo v Grosse Koppe, temveč le v Grosse Kappe ali — kot jo je deloma — v Grosskogel in podobno ne Črni vrh v Schwarzberg, temveč le v Schwarzkogel itd. Zemljevid pa, ki ga je zbiratelj objavil prvič 1913 v dunajski Uraniji in je tudi ponatisnjen v Pohorskih pripovedkah, pozna le Mala in Velika K(apa) ter C(rni) V(rh), tako da je očitna ena raba krajevnih imen, ko je Schlosser pred prvo svetovno vojno pripovedke zbiral (Velka Kapa, Črni vrh), druga pa pri pripravi rokopisa za izdajo po drugi svetovni vojni (Grosse Koppe, Grosskogel, Schwarzberg). Ker je mogel slovenska imena obeh vrhov prevesti v Grosse Koppe ali Schwarzberg le nekdo, ki pozna slovensko pisana imena vrhov, a ne tudi nadrobnih pokrajinskih razmer in narečja, je malo verjetno, da bi to opravil zbiratelj, ki slovensko ni znal in tudi ne razumel. Zaradi tega tudi dvomim, da je zbiratelj uporabljal za delno primerjavo (Einleitung) J. Kelemenove in J. Brinarjeve slovenske objave pripovedk, ki so izšle po prvi redakciji rokopisa, saj ni njihova primerjalna uporaba nikjer razvidna. Ponemčenje krajevnih imen v zadnji redakciji rokopisa pa razumemo iz poglavja o pokrajini in ljudeh, ki je posnetek G. Wernerjevih izvajanj v revizionistični knjigi Sprache und Volkstum in der Untersteiermark (1935), manj pa osebnega Schlosserjevega poznanja pohorske pokrajine in ljudi. Koliko gre tu za delo zbiratelja in koliko uredništva in koliko sta zbiratelj in urednik sodelovala pri posameznih poglavjih, o tem nas bi mogel obvestiti samo urednik v predgovoru, kjer je odobril načela o enostranskem preučevanju gradiva iz obmejnih pokrajin in iz njih izvirajočih vprašanj s spomini na »grösseren Hintergrund«.

Schlosser je zbiral Pohorske pripovedke zlasti na severovzhodnem vznožju (Reka, Razvanje, Radvanje, Pekre, Limbuš, Bistrica, Ruše), deloma na severovzhodnem pobočju (Pohorje, Lobjnica, Smolnik) in deloma na Dravskem polju (Maribor, Hoče, Slivnica). Zaradi tega so Pohorske pripovedke le v manjši meri kulturna podoba pohorskega in v večji prebivalstva iz neposredne okolice Maribora, ki je živelo v mestnem okolju, se izobraževalo v šolah in se razvijalo pod vplivi severnega Pomurja, južnega Posavja, vzhodnega Hrvatskega in zahodnega Koroškega. Med Schlosserjevimi viri pripovedk so bili vplivni javni delavci (Godec v Limbušu, Hleb na Smolniku, Girstmeier iz Košakov

v Mariboru), obrtniki, kmetje, delavci in nameščenci, tako da je prav v kulturno in stanovsko različnih virih pripovedk njihova posebna znanstvena problematika in ne le v obmejni legi Pohorja, kot jo je nakazal urednik L. Schmidt. Vsaka pokrajina živi pod domačimi in tujimi vplivi, iz česar se razvije njen posebni prehodni značaj in asimilacija vplivov.

Svet pripovedk na Pohorju pa je drugačen od mariborskega okoliškega. Še pred drugo svetovno vojno je živel na Hočkem Pohorju pravcati deseti brat (nad Škrbinjekom) in podobni puščavnik pri Bolfenku; oba sta živo verovala v moč strele, noči in lovske divjačine, tako da sta predstavljala svet in čas anonimnih pripovedk. Z novo splošno ljudsko šolo in pismenostjo so se pojavili bukovniki, zlasti godeci in starešine, pa tudi samotni žagarji, mlinarji, oglarji, vozniki in domači obrtniki, ki so ljudsko izročilo zapisovali. (L. Stepišnik v Ložnici) ali ga sami razvijali (J. Vodovnik na Skomerju). Bukovnikom so sledili dopisniki ljudskega izročila v časnike (L. Hleb na Smolniku ali M. Grizold na Lobnici) in ljudski pisatelji (F. in P. Miklavec v Hudem Kotu), ki so manj sledili izročilu in so že pisali sami. Nakazani troplastni (anonimni, bukovniški in ljudskopisateljski) pohorski pripovedni svet bi moglo vsaj osvetliti gradivo, ki ga je zbral na južnem Pohorju Jože Tomažič, samo njegovo okolje pa Achleitnerjev Almkönig s Kasjakovo kmetijo.

Ob pomanjkljivem poznanju pohorske pokrajine in ljudi sta pustila tako urednik kot zbiratelj kulturno problematiko pripovedk v mariborski okolici in zlasti na Pohorju vseskozi odprto ter jo bo morala slovenska znanost obravnavati kot nenačeto. Pri tem bo mogla upoštevati Pohorske pripovedke, enostransko uredniško dopolnilo in urednikove izdajateljske smotre kot primer takega obravnavanja ljudskega izročila, ki bi ustrezalo času pred Štrekljevo izdajo Slovenskih narodnih pesmi.

Franjo Baš

NEZNAN FRANCOSKI SLAVOSPEV KRANJSKI

Nedavno je bil pri meni v Ljubljani ženevski profesor Aldo Dami, ki se zanima tudi za manjšinske probleme. Ko sem med razgovorom izrazil svoje začudenje, da tako dobro pozna naše kraje, me je opozoril, da je že njegova mati napisala roman, v katerem sta kraj dogajanja Kranjska in Istra. Na mojo željo mi je po povratku v Ženevo poklonil primerek te knjige.

Naslov romana je »Le curé de Veprinaz« (Veprinski župnik). Izšel je v Parizu v založbi E. Dentu leta 1889. Avtorica je Aimée Landauer. Predgovor h knjigi je napisal A. B. de Sant-Albano, o katerem pa nisem mogel dobiti nobenih podatkov.

Ker je v knjigi prav veliko pisanega o Kranjski, sem poizvedoval, ali je knjiga v naši Narodni in univerzitetni knjižnici in da-li je knjiga sploh pri nas znana. Rezultat je bil negativen. Zaradi tega menim, da je umestno, če prikažem slovenskim bralcem knjigo in njeno avtorico.

Vsebina romana je dokaj preprosta in močno sentimentalna. Junaka sta mladi francoski markiz Alfred de La Fresnaye, ki kot sirota živi pri svoji krstni botri gospe de Vermont na njenem (povsem fiktivnem) gradu Vermont v bližini mesta L... (t. j. Ljubljane), in hčerka gospe Vermontove, Béa.